

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด : กรณีศึกษาหมู่บ้าน
กองทุนแม่ของแผ่นดินบ้านคลองตาชม จังหวัดนนทบุรี*

Community Participation in Narcotic Drug Prevention and Solution : A Case Study of
Mae Khong Pan Din Village Fund, Ban Khlong Ta Chom, Nonthaburi Province

ณัฐกานต์ ปัทมดิษฐ์**

Nattakarn Pattamadit

6414830025@ru.ac.th

บทคัดย่อ

รายงานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) นโยบายในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
ด้านการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดิน 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายา
เสพติดตามแนวคิดกองทุนแม่ของแผ่นดิน 3) ปัญหา แนวทางการแก้ไขและข้อเสนอแนะ ของหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดิน
บ้านคลองตาชม จังหวัดนนทบุรี โดยเก็บข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 7 คน ผลการศึกษาพบว่า
สำนักงาน ป.ป.ส. มีการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2565 ซึ่งมีนโยบายด้านการเสริมสร้างการมี
ส่วนร่วมของหมู่บ้านชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดิน ภายใต้มาตรการป้องกันยาเสพติด สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกัน
และแก้ไขปัญหายาเสพติด มีการดำเนินการตามกระบวนการสันติวิธีของกองทุนแม่ของแผ่นดิน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วม
ของ Cohen & Uphoff ทั้ง 4 ระดับ ในส่วนของปัญหาที่พบคือ ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดค่อนข้างรุนแรงและเข้าถึงได้ง่าย
ปัญหาเกี่ยวกับการที่ผู้ปกครองของผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดไม่ยอมรับ ปัญหาด้านการประสานเจ้าหน้าที่ในการจับกุม ปัญหาด้านการ
เปลี่ยนแปลงที่ผู้นำ เจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ ปัญหาเกี่ยวกับชุมชนยังขาดความเข้าใจถึงการดำเนินงานในเรื่อง ปัญหาด้านสภาพสังคม
ที่มีการเปลี่ยนแปลง รวมถึงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค Covid-19 ซึ่งมีแนวทางในการแก้ไขปัญหายาเสพติดจากช่วยกันดูแล
คนในชุมชนไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ประสานภาครัฐเพื่อขอรับการสนับสนุนและช่วยเหลือชุมชนในบางเรื่อง ที่ชุมชน
ไม่สามารถทำได้ มีการนำแนวทางกองทุนแม่ของแผ่นดินและเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาเป็นกลไกในการจัดการปัญหา อีกทั้งหน่วยงาน
ภาครัฐไม่ควรเปลี่ยนแปลงผู้รับผิดชอบงานบ่อย เสริมสร้างคนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทและส่งเสริมกลไกการดำเนินงานของชุมชนให้มีความ
เข้มแข็ง ทำให้ชุมชนมีความเข้าใจในสภาพปัญหาที่แตกต่างกันและมีการสนับสนุนทรัพยากรให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและชุมชน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของชุมชน ; การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ; กองทุนแม่ของแผ่นดิน

Keywords: Community Participation ; Narcotic Drug Prevention and Solution ; Mae Khong Pan Din Village Fund

* บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด : กรณีศึกษาหมู่บ้านกองทุนแม่
ของแผ่นดินบ้านคลองตาชม จังหวัดนนทบุรี

** นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บทนำ

ประเทศไทยยังคงเผชิญกับปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดที่มีแนวโน้มมากขึ้นตามการขับเคลื่อนของอุปทานในการผลิตยาเสพติดนอกประเทศ จากปริมาณยาเสพติดที่มีการลักลอบนำเข้าเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ยาเสพติดกระจายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ และด้วยกลยุทธ์การค้าของกลุ่มนักค้ายาเสพติดที่ทำให้ยาเสพติดมีราคาที่ถูกกลง ส่งผลให้เกิดการกระตุ้นการใช้ยาเสพติดในประเทศ ผู้เสพยาใหม่จะเข้าสู่วงจรยาเสพติดมากขึ้น (สำนักงาน ป.ป.ส., 2564ข) สำหรับพื้นที่ภาคกลาง ปริมณฑลและกรุงเทพมหานคร เป็นทั้งพื้นที่ลำเลียงผ่านพื้นที่รับส่งของ แหล่งเก็บ พักยาเสพติด เพื่อรอการกระจายไปยังชุมชนแพร่ระบาด ส่งผลให้สถานการณ์การค้าและแพร่ระบาดโดยรวมยังไม่ลดระดับความรุนแรงลง พื้นที่รับส่งยาบ้าและไอซ์ที่ลำเลียงจากภาคเหนือ ส่วนใหญ่ยังคงเป็น อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รองลงมาเป็นพื้นที่ตลาดไท อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ส่วนพื้นที่เก็บพักยาบ้าและไอซ์ จะใช้ห้องพักหรือการเช่าห้องเพื่อเก็บพักยาเสพติด โดยไม่มีการพักอาศัย ส่วนใหญ่จะเป็นคอนโดหรือบ้านจัดสรร พื้นที่กรุงเทพฯ หมู่บ้านจัดสรรในพื้นที่ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี และพื้นที่ในจังหวัดปทุมธานี นำสู่นโยบายการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยมุ่งเน้นการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหายาเสพติด และลดระดับความรุนแรงของปัญหา นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ “สังคมไทยปลอดภัยจากยาเสพติด” โดยสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เพื่อบูรณาการการแก้ไขปัญหายาเสพติดจะนำไปสู่การลดผลกระทบที่เกิดจากปัญหายาเสพติดในสังคม สร้างความมั่นคงปลอดภัยและลดความเดือดร้อนของประชาชน (สำนักงาน ป.ป.ส., 2563)

สำหรับการแก้ไขปัญหายาเสพติดกล่าวได้ว่าหากภาครัฐเป็นผู้ดำเนินการเพียงฝ่ายเดียวอาจไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก จึงจำเป็นต้องมีการบูรณาการร่วมกันกับทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือจากภาคประชาชนในชุมชน มีการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดด้วยชุมชนเองตามศักยภาพและความสามารถที่มี เนื่องจากชุมชนเองสามารถเข้าใจถึงสภาพปัญหา บริบทพื้นที่ วิถีความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาของชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยชุมชนสามารถสร้างเครือข่ายทางสังคมภายในชุมชน อีกทั้งการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ เพื่อร่วมกันดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ตามแนวคิดการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับนโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ด้านการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของหมู่บ้านชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดิน ของสำนักงาน ป.ป.ส. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ตามแนวคิดและการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน รวมไปถึงปัญหา อุปสรรค แนวทางการแก้ไขปัญหายาและอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะ ในการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของกองทุนแม่ของแผ่นดินบ้านคลองตาชม จังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดิน ที่ได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดินระดับจังหวัดนนทบุรี ประจำปี 2565 เพื่อเป็นแนวทางและต้นแบบในการพัฒนากระบวนการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวคิดการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยเอกสาร เป็นการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ หนังสือ คู่มือวารสาร วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ คุชฎีนิพนธ์ เอกสารทางราชการ ข้อมูลหลักฐานต่าง ๆ ที่มีอยู่ รวมทั้งที่ได้สืบค้นจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง
2. การวิจัยสนาม โดยผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างหรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. ประชากร (Population) ได้แก่ บุคลากร เจ้าหน้าที่ ของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด และประชาชนในชุมชน ที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ตามแนวคิดการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยพิจารณาจากคุณลักษณะที่ต้องการศึกษา จำนวน 7 คน ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1 ตำแหน่ง ประธานกองทุนแม่ของแผ่นดินบ้านคลองตาชม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 2 ตำแหน่ง กรรมการกองทุนแม่ของแผ่นดินบ้านคลองตาชม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 3 ตำแหน่ง กรรมการกองทุนแม่ของแผ่นดินบ้านคลองตาชม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 4 ตำแหน่ง กรรมการกองทุนแม่ของแผ่นดินบ้านคลองตาชม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 5 ตำแหน่ง ผู้อำนวยการส่วนประสานการป้องกันยาเสพติด สำนักงาน ป.ป.ส.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 6 ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักงาน ป.ป.ส.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 7 ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ ป.ป.ส. ภาค 1

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง หรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Structured interview or formal interview) โดยลักษณะของการสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์ที่มีคำถามและข้อกำหนดแน่นอนตายตัว สุกงาค์ จันทวานิช (อ้างถึงใน วิโรจน์ ก่อสกุล, 2565, หน้า 51) เป็นคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นวิธีการศึกษาค้นคว้าเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไป โดยการรวบรวมเอกสารซึ่งเป็นข้อมูลที่มีการบันทึกไว้แล้วโดยผู้อื่น ได้แก่

- 1.1 หนังสือทั่วไป ได้แก่ ตำรา คู่มือเอกสารประกอบการบรรยายถึงเอกสารทางวิชาการ วารสาร สิ่งพิมพ์ เป็นต้น
- 1.2 หนังสืออ้างอิง ได้แก่ สารานุกรม พจนานุกรม เป็นต้น
- 1.3 งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เป็นงานที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาค้นคว้าในเรื่องนั้น ๆ อย่างละเอียด
- 1.4 เอกสารของทางราชการ เป็นเอกสารที่ส่วนราชการจัดขึ้น เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติ เช่น

แผนปฏิบัติการด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2563 – 2565 แผนปฏิบัติการด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2565 คู่มือการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน เป็นต้น

2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 คน ซึ่งผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ โดยที่ผู้วิจัยเลือกวิธีการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย ซึ่งใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) โดยที่ผู้วิจัยต้องทำการสัมภาษณ์ไปตามคำถามที่กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์และผู้ใช้แบบสัมภาษณ์ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด (Open-ended) ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะจดบันทึกข้อมูลและบันทึกเสียงตามคำบอกของผู้ถูกสัมภาษณ์ (วิโรจน์ ก่อสกุล, 2565, หน้า 49)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษานโยบายของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ด้านการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของหมู่บ้าน/ชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดิน

2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ตามแนวคิดและการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน ของหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดินบ้านคลองตาชม หมู่ที่ 9 ตำบลบางคูรัด อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี

3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะ ในการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ตามแนวคิดและการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

1. นโยบายของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ด้านการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของหมู่บ้านชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดิน

จากการวิจัยพบว่า การแพร่ระบาดของยาเสพติดมีแนวโน้มที่แพร่ระบาดมากขึ้น จากปริมาณยาเสพติดที่มีการลักลอบนำเข้าเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ยาเสพติดกระจายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ และด้วยกลยุทธ์การค้าของกลุ่มนักค้ายาเสพติดที่ทำให้ยาเสพติดมีราคาที่ถูกลง ส่งผลให้เกิดการกระตุ้นการใช้ยาเสพติดในประเทศ ผู้เสพยาใหม่จะเข้าสู่วงจรยาเสพติดมากขึ้น ส่งผลให้สถานการณ์การค้าและแพร่ระบาดโดยรวมยังไม่ลดระดับความรุนแรงลง (สำนักงาน ป.ป.ส., 2564ข) นำสู่นโยบายการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยมุ่งเน้นการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหายาเสพติด และลดระดับความรุนแรงของปัญหา และนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ “สังคมไทยปลอดภัยจากยาเสพติด” โดยสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เพื่อบูรณาการการแก้ไขปัญหาอันจะนำไปสู่การลดผลกระทบ ที่เกิดจากยาเสพติดในสังคม สร้างความมั่นคงปลอดภัยและลดความเดือดร้อนของประชาชนจากผลกระทบ (สำนักงาน ป.ป.ส., 2563) สำนักงาน ป.ป.ส. เป็นองค์กรนำในการพัฒนาและขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของประเทศและอาเซียนเพื่อสังคมไทยปลอดภัยจากยาเสพติด โดยมีพันธกิจ

- 1) กำหนดและปรับยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และเป็นไปอย่างต่อเนื่อง
- 2) บริหารจัดการ การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างบูรณาการ ให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ที่กำหนด
- 3) อำนวยการให้มีการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องให้เอื้อต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
- 4) ติดตามประเมินผล ตรวจสอบและเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของยาเสพติด (สำนักงาน ป.ป.ส., ม.ป.ป.) โดยมีการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2563 - 2565 เป็นแผนระดับที่ 3 และแผนปฏิบัติการด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2565 เป็นแผนขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหายาเสพติด ซึ่งมีแนวทางการแก้ไขปัญหา ยาเสพติด ประกอบด้วย 5 มาตรการ สำหรับมาตรการป้องกันยาเสพติด ประกอบด้วย 3 แนวทาง ซึ่ง 1 ใน 3 แนวทางคือ การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ครอบครัวและชุมชนซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับกลุ่มเป้าหมาย ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อให้การสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดในแต่ละกลุ่มเป้าหมายเกิดผลสำเร็จในพื้นที่อย่างต่อเนื่องมากยิ่งขึ้น สำหรับแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของหมู่บ้านชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดินมีการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของหมู่บ้านชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดิน ขยายและซ่อมเสริมหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดิน เพื่อพัฒนาและยกระดับความเข้มแข็ง ตามกระบวนการกองทุนแม่ของแผ่นดิน การศึกษาดูงาน และนำไปขยายผลต่อยอดในเชิงปฏิบัติในหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดิน ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนให้กองทุนแม่ของแผ่นดินดำเนินการแก้ไขปัญหา ยาเสพติด รวมถึงพัฒนา คุณภาพชีวิตและพัฒนาอาชีพแก่ประชาชนในหมู่บ้านชุมชนเพื่อการป้องกันปัญหา ยาเสพติด ตามสถานการณ์ ที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ (สำนักงาน ป.ป.ส., 2564ข)

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้ทรงพระราชทานแนวทางการให้ภาคประชาชนได้ร่วมมือกันช่วยเหลือรัฐบาล ในการแก้ไขปัญหาเสพติด ซึ่งแนวทางหนึ่งที่ได้ทรงมีพระราชปรารภถึงก็คือ "กองทุนแม่ของแผ่นดิน" ทรงมีความมุ่งหวังว่ากองทุนแม่ของแผ่นดินจะสามารถช่วยเหลือการแก้ไขปัญหาเสพติดของประเทศได้ กองทุนแม่ของแผ่นดิน มีองค์ประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ ทุนศักดิ์สิทธิ์ เงินขวัญถุงพระราชทาน ทุนศรัทธา เป็นเงินที่ราษฎรในชุมชนที่ได้รับกองทุนแม่ของแผ่นดินจะร่วมกันบริจาคอย่างต่อเนื่องและรวบรวมขึ้นด้วยพลังความศรัทธา และทุนปัญญา เป็นเงินที่ราษฎรในชุมชนดังกล่าวคิดค้นขึ้นด้วยภูมิปัญญาของตนเองในการระดมทุนเพื่อขยายกองทุน กองทุนแม่ของแผ่นดินที่เป็นผลจากการระดมทุนจากทุนศรัทธาและทุนปัญญา จะนำไปใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด รวมทั้งปัญหาอื่น ๆ จนสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนบนวิถีแห่งความพอเพียง โดยมีวิสัยทัศน์ คือ ป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดให้ได้ผลอย่างยั่งยืนด้วยพลังสามัคคีของชาวบ้านให้พึ่งพาตนเองบนพื้นฐานของทุนทางสังคมที่มีอยู่ และต่อยอดไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืนด้วยปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ในการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดินตามแนวทางนี้จะเป็นการดำเนินงานโดยคณะกรรมการกองทุนแม่ของแผ่นดินเป็นหลัก เพื่อมุ่งสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนในระยะยาวในลักษณะของการให้ชุมชนดูแลชุมชนเองให้มากที่สุด โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน 10 ขั้นตอน ดังนี้ ทำความเข้าใจโครงการทุกครัวเรือน จัดตั้งคณะกรรมการกองทุนแม่ของแผ่นดิน รับสมัครครัวเรือนสมาชิกเข้าร่วมโครงการ จัดตั้งกฎชุมชนเข้มแข็ง ให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องยาเสพติด จัดตั้งกองทุนแก้ไขปัญหาเสพติด ประชาคมคัดแยกโดยสันติวิธี ทำกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดร่วมกัน การรับรองครัวเรือนปลอดภัย การรักษาสถานะของชุมชนเข้มแข็ง (สำนักงาน ป.ป.ส., 2564ก)

โดยทางสำนักงาน ป.ป.ส. ได้มีการประสานหน่วยงานภาคี เพื่อนำนโยบายลงไปดำเนินการผ่านกลไกในพื้นที่ ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และกรุงเทพมหานคร โดยสร้างและส่งเสริมชุมชนให้มีการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดด้วยกระบวนการกองทุนแม่ของแผ่นดิน ดำเนินการตรวจสุขภาพหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดิน พัฒนาและยกระดับหมู่บ้านชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดิน ร่วมกับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากชุมชน และจากการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2565 ตามมาตรการป้องกันยาเสพติดในแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของหมู่บ้าน/ชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดิน มีผลการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

- การส่งเสริมหมู่บ้านชุมชนต้นกล้ากองทุนแม่ของแผ่นดิน ร่วมกับกรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และกรุงเทพมหานคร ดำเนินการส่งเสริมหมู่บ้าน/ชุมชนต้นกล้ากองทุนแม่ของแผ่นดินใหม่ ประจำปี 2565 รวมจำนวน 1,029 แห่ง ปัจจุบันจึงมีหมู่บ้านชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดิน รวมทั้งประเทศ จำนวน 26,507 แห่ง

- การจัดงานมหกรรมกองทุนแม่ของแผ่นดินและพิธีพระราชทานเงินขวัญถุงฯ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา เสด็จเป็นประธานในงานมหกรรมกองทุนแม่ของแผ่นดิน ประจำปี 2565 เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2565 ภายในงานได้มีพิธีพระราชทานเงินขวัญถุงกองทุนแม่ของแผ่นดิน โดยปลัดกระทรวงมหาดไทย และปลัดกรุงเทพมหานคร เป็นผู้แทนหมู่บ้านชุมชนต้นกล้ากองทุนแม่ของแผ่นดิน ประจำปี 2564 และ 2565 เข้ารับพระราชทานฯ

- การซ่อมเสริมความเข้มแข็งหมู่บ้านชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดิน ร่วมกับกรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และกรุงเทพมหานคร ตรวจสุขภาพ

ความเข้มข้นของหมู่บ้านชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดิน จำนวน 23,065 แห่ง โดยผลการตรวจสุขภาพประจำปี 2565 พบว่า กองทุนแม่ของแผ่นดินที่มีความเข้มข้นในระดับ A มีจำนวน 5,167 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 22.4 ระดับ B จำนวน 16,155 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 70.04 และระดับ C จำนวน 1,743 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 7.56 นอกจากนี้สำนักงาน ป.ป.ส. ได้จัดพิมพ์คู่มือ การดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน เพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน จำนวน 15,000 เล่ม (สำนักงาน ป.ป.ส., 2565)

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ตามแนวคิดและการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน ของหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดินบ้านคลองตาชม หมู่ที่ 9 ตำบลบางคูรัด อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี จากการวิจัยพบว่า หมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดินบ้านคลองตาชม มีกระบวนการและวิธีการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ภายใต้การดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ Cohen & Uphoff คือ มีการสำรวจปัญหาในชุมชน ทำความเข้าใจร่วมกับคนในชุมชน ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดว่าเป็นปัญหาที่ต้องร่วมกันแก้ไข โดยมีพี่เลี้ยงจากภาครัฐให้ความช่วยเหลือ จัดเวทีประชุมแลกเปลี่ยนถึงวิธีการแนวทางที่เหมาะสมในชุมชน มีการคัดเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการกองทุนแม่ของแผ่นดิน แบ่งหน้าที่ในการทำงาน ซึ่งสมาชิกของกองทุนแม่ของแผ่นดินคือทุกครัวเรือนในชุมชน คณะกรรมการกองทุนแม่ของแผ่นดิน มีการจัดทำระเบียบ ข้อบังคับ และมีกฎของชุมชน มีการให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดในชุมชน ทางชุมชนเองก็มีการสอดส่อง เฝ้าระวังปัญหาเสพติดในชุมชนมาโดยตลอด มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเกณฑ์คนในหมู่บ้านมาเข้าร่วม มีการส่งเสริมด้านอาชีพเพื่อไม่ให้คนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ส่วนเรื่องกองทุนแม่ของแผ่นดิน ชุมชนได้รับพระราชทานเงินขวัญถุง เมื่อปี 2552 หลังจากนั้นก็มีกระดุมทุนเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชน มีการประชุมร่วมกันทุกเดือน มีการรับรองครัวเรือนปลอดภัย เพื่อเป็นการเฝ้าระวังไม่ให้คนในชุมชนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด และมีการรักษาสถานะความเข้มข้นของชุมชน รวมถึงมีการดำเนินการตามกระบวนการสันติวิธีกองทุนแม่ของแผ่นดิน ได้แก่ การสืบสภาพชุมชน การพบปะผู้นำ การจัดเวทีประชาคม การรับสมัครสมาชิกกองทุนแม่ของแผ่นดิน การคัดแยกผู้เสพผู้ค้า หาแนวทางป้องกันและแก้ไข การรับรองครัวเรือน ออกกฎระเบียบมาตรการทางสังคม และการรักษามาตรฐาน สำหรับในส่วนของสำนักงาน ป.ป.ส. มีกระบวนการและวิธีการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ภายใต้การดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน คือ กองทุนแม่ของแผ่นดินมีแนวทางการขับเคลื่อนงานที่สำคัญ คือ เป็นพระราชกุศลโลบายของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โดยการพระราชทานเงินขวัญถุง เป็นทุนศักดิ์สิทธิ์ เพื่อใช้เป็นทุนตั้งต้น ในการแก้ไขปัญหาเสพติดให้กับชุมชน ทุนศรัทธา ซึ่งชาวบ้านเกิดความศรัทธาต่อแนวคิดในการแก้ไขปัญหาเสพติด ตามแนวคิดกองทุนแม่ของแผ่นดินร่วมกันบริจาคเงิน และทุนปัญญา ชาวบ้านร่วมคิดร่วมทำในการพัฒนาต่อยอดและนำเงินดังกล่าวไปพัฒนาแก้ไขปัญหาในชุมชน โดยการถ่ายทอดแนวคิดผ่านกลไกร่วมกับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องในการเคลื่อนงาน ทั้ง 4 หน่วยงาน ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และ กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นการบูรณาการความร่วมมือและการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ตามแนวคิดกองทุนแม่ของแผ่นดิน ดังนี้

สร้าง ทุก ๆ ปี จะมีการคัดเลือกหมู่บ้านชุมชน ที่มีคุณสมบัติเพื่อเป็นต้นกล้ากองทุนแม่ของแผ่นดิน จากนั้นที่มหาวิทยาลัยกองทุนแม่ของแผ่นดิน ที่ประกอบไปด้วยภาครัฐและภาคประชาชนจะเข้าดำเนินการส่งเสริมเป็นหมู่บ้านชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดิน ตามขั้นตอนการดำเนินงาน 10 ขั้นตอน

ซ่อม ภาครัฐและภาคประชาชนจะร่วมกันดำเนินการตรวจสอบสภาพกองทุนแม่ของแผ่นดิน เป็นประจำทุกปี เพื่อประเมินสถานะและจัดลำดับความเข้มแข็ง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับ A เป็นกองทุนที่เข้มแข็ง สามารถเป็น ศูนย์เรียนรู้ได้ ระดับ B เป็นกองทุนระดับปานกลาง มีระบบเฝ้าระวัง และระดับ C เป็นกองทุนที่ต้องพัฒนา

เสริม หมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดินที่อยู่ในระดับเข้มแข็ง สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้แลกเปลี่ยน ประสบการณ์การดำเนินงานด้านป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ก็จะได้รับ การส่งเสริมพัฒนาศักยภาพและยกระดับให้ สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่คนในชุมชน และหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดินอื่น ๆ นอกจากนี้ยังได้เสริมสร้าง เครือข่ายกองทุนแม่ของแผ่นดิน ทั้งในระดับภาค จังหวัด อำเภอ และตำบล เพื่อเชื่อมประสานการทำงาน ด้วยกระบวนการ เรียนรู้และพัฒนาาร่วมกัน

สำหรับผลสำเร็จเห็นได้จากคนในชุมชนมีส่วนร่วม ไม่เพียงกลุ่มแกนนำเท่านั้นยังมีหน่วยงานอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วม ในกระบวนการจัดการปัญหาและพัฒนาต่าง ๆ ของชุมชน ทำให้ปัญหาของชุมชนลดน้อยลง ทุกคนในชุมชนมีความภาคภูมิใจ ในกองทุนแม่ของแผ่นดิน ถือเป็นกระบวนการที่เข้ามาแก้ไขปัญหาในชุมชน ปัญหาในชุมชนลดลง จากการที่ผู้นำมีความเข้มแข็ง เป็นแรงหลักในการผลักดันให้เกิดการดำเนินงานตามกระบวนการ รวมทั้งได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนในการช่วยกัน แก้ไขปัญหา จนเป็นชุมชนเข้มแข็งที่สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาได้ประสบความสำเร็จ การที่ชุมชนเข้มแข็งสามารถ จัดการปัญหาภายในชุมชนได้จากความร่วมมือของทุกฝ่ายทั้งในชุมชนและจากภาครัฐร่วมกันดำเนินงาน จนได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย เช่น รางวัลชนะเลิศการประกวดกองทุนแม่ของแผ่นดินดีเด่นระดับจังหวัด ประจำปี 2565 เป็นหมู่บ้านกองทุนแม่ ของแผ่นดินดีเด่นระดับกรมพัฒนาชุมชน ประจำปี 2565 และรางวัลอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งจากการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน เป็นไปอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ปี 2547 สำนักงาน ป.ป.ส. ร่วมกับหน่วยงานภาคีและภาคประชาชน ได้ร่วมกันสืบสาน พระราชปณิธานของพระองค์ที่ทรงจะให้ราษฎรในชุมชนได้มีความสงบสุขร่มเย็นปราศจากปัญหาเสพติด ปัจจุบัน ตั้งแต่ ปี 2547 - 2565 มีการจัดตั้งกองทุนแม่ของแผ่นดินไปแล้วจำนวนทั้งสิ้น 26,507 แห่ง แต่สำนักงาน ป.ป.ส. ยังคงร่วมกับ หน่วยงานภาคีและภาคประชาชนในการสร้างหมู่บ้านชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดินคู่ขนานกับการสนับสนุนหมู่บ้านชุมชน กองทุนแม่ของแผ่นดินเดิมให้มีความเข้มแข็ง และส่งเสริมการสร้างเครือข่ายหมู่บ้านชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดิน ในทุกระดับให้เกิดขึ้น เพื่อความยั่งยืนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชน

อีกทั้งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยการส่งเสริมการดำเนินงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด การสนับสนุนนโยบายและแนวทางในการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน การเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ การสนับสนุนการอบรมให้ความรู้ทั้งในด้านของการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ด้านอาชีพ และด้านอื่น ๆ การสนับสนุน ทรัพยากรในการเคลื่อนงานในรูปแบบของวิทยากรกระบวนการ สื่อองค์ความรู้ การสนับสนุนงบประมาณ การสนับสนุน ส่งเสริมการจัดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ และการส่งชุดปฏิบัติการเข้ามาดำเนินงานในชุมชน ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด ได้แสดงความคิดเห็นตรงกันว่าความร่วมมือระหว่างภาครัฐและชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดนั้นมีความจำเป็น การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดไม่สามารถทำได้โดย คนเพียงคนเดียวหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง หากแต่ต้อง อาศัยความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนหนุนเสริมกันแล้วจะเกิดเป็นพลังสำคัญในการป้องกันและแก้ไข ปัญหายาเสพติด เช่น ในบางครั้งชุมชนมีแนวคิดที่จะแก้ไขปัญหายาเสพติดแต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดการสนับสนุน และภาครัฐก็ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการให้การสนับสนุน ให้ความรู้ โดยมีการกำหนดบทบาทของรัฐและชุมชนให้ชัดเจน โดยรัฐจะเป็นที่เลี้ยงและผู้สนับสนุน ส่วนชุมชนเป็นผู้ดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาด้วยตนเอง มีกระระดมความร่วมมือ จากทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

3. ปัญหา อุปสรรค แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะ ในการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ตามแนวคิดและการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน

จากการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่พบในปัจจุบันสถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดค่อนข้างรุนแรง อีกทั้งกระแสนอนไลน์ส่งผลให้การเข้าถึงยาเสพติดได้ง่าย และสำหรับพื้นที่บ้านคลองตาชม เป็นพื้นที่ที่มีปัญหาเกี่ยวกับการเป็นทางผ่านในการลำเลียงและพื้นที่พักยาเสพติดอีกด้วย ปัญหาเกี่ยวกับผู้ที่ปกครองของผู้ที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ไม่ยอมรับปัญหาเกี่ยวกับการประสานเจ้าหน้าที่ในการจับกุมไม่สามารถพึ่งพาได้เท่าที่ควร ปัญหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่มีผู้นำเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ ส่งผลต่อความต่อเนื่องในการดำเนินงาน ปัญหาเกี่ยวกับชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจถึงการดำเนินงานในบางเรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี รวมถึงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค Covid-19 ทำให้เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีแนวทางในการแก้ไขปัญหามีต้นจากคนในครอบครัวในชุมชน ช่วยกันดูแลบุตรหลานไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด รวมถึงกลุ่มเสี่ยงให้รู้และตระหนักถึงผลเสียของยาเสพติด มีการประสานเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐเพื่อขอรับการสนับสนุนให้ความรู้ในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด และคอยช่วยเหลือชุมชนในบางเรื่องที่ชุมชนไม่สามารถทำเองได้ มีการนำแนวทางกองทุนแม่ของแผ่นดินและเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาเป็นกลไกในการจัดการปัญหา สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นจากผู้นำต้องแก้ที่ตัวผู้นำ ให้มีทัศนคติที่เข้มแข็ง อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐไม่ควรเปลี่ยนแปลงผู้รับผิดชอบงานบ่อย ต้องเสริมสร้างการมีส่วนร่วมให้สมาชิกกองทุนแม่ของแผ่นดิน ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทและส่งเสริมกลไกการดำเนินงานของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดินให้มีความพร้อมในการดำเนินงานภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ ทำให้ชุมชนมีความเข้าใจในสภาพปัญหาที่แตกต่างกัน มีการสนับสนุนทรัพยากรและองค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหาคู่ต่อสู้กับสภาพสังคมและชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป

อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาวิจัยดังกล่าวข้างต้น มีประเด็นที่นำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

นโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ด้านการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของหมู่บ้าน/ชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดิน ของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด มีประเด็นที่นำมาอภิปราย ดังนี้

สำนักงาน ป.ป.ส. ได้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2565 เป็นแผนขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหายาเสพติดรองรับประมวลกฎหมายยาเสพติด การดำเนินการตามกรอบดังกล่าวสอดคล้องเชื่อมโยงกับการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นความมั่นคง แผนย่อยการป้องกันและแก้ไขปัญหามีผลกระทบต่อความมั่นคง แผนการปฏิรูปประเทศ (ฉบับปรับปรุง) ด้านกระบวนการยุติธรรม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 แผนปฏิบัติการด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2563 - 2565 แผนปฏิบัติการด้านอื่น ๆ และมติคณะรัฐมนตรี ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีแนวทางการแก้ไขปัญหายาเสพติด ประกอบด้วย 5 มาตรการสำหรับมาตรการป้องกันยาเสพติด ประกอบด้วย 3 แนวทาง ซึ่ง 1 ใน 3 แนวทางคือ การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ครอบครัวและชุมชนซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับกลุ่มเป้าหมายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อให้การสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดในแต่ละกลุ่มเป้าหมายเกิดผลสำเร็จในพื้นที่อย่างต่อเนื่องมากยิ่งขึ้น ประกอบด้วย 2 แผนงาน ได้แก่ การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของครอบครัว การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของหมู่บ้านชุมชน ซึ่งมีแนวทางการดำเนินงาน คือ 1) ดำเนินการเฝ้าระวังและสำรวจ (Re X-ray) จำแนกกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับปัญหายาเสพติดในทุกหมู่บ้าน/ชุมชน ด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสม เพื่อขึ้นทะเบียน ส่งเข้ารับการรักษา ตามกระบวนการของ

หน่วยงานด้านสาธารณสุข และดูแลช่วยเหลือที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาของแต่ละบุคคล เพื่อให้โอกาสได้รับการยอมรับจากชุมชนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข และไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพเสียดซ้ำอีก 2) เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของหมู่บ้านชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดิน ขยายและซ่อมเสริมหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดิน เพื่อพัฒนาและยกระดับความเข้มแข็ง ตามกระบวนการกองทุนแม่ของแผ่นดิน การศึกษาดูงาน และนำไปขยายผลต่อยอดในเชิงปฏิบัติในหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดิน ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนให้กองทุนแม่ของแผ่นดินดำเนินการแก้ไขปัญหาสุขภาพจิต รวมถึงพัฒนา คุณภาพชีวิตและพัฒนาอาชีพแก่ประชาชนในหมู่บ้านชุมชนเพื่อการป้องกันปัญหาสุขภาพจิต ตามสถานการณ์ที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ (สำนักงาน ป.ป.ส., 2564ข)

สำหรับ กองทุนแม่ของแผ่นดิน เป็นแนวทางที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้พระราชทานให้ภาคประชาชนได้ร่วมมือกันช่วยเหลือรัฐบาล ในการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพจิต มีองค์ประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ ทุนศักดิ์สิทธิ์ เงินขวัญถุงพระราชทาน ทุนศรัทธา เป็นเงินที่ราษฎรในชุมชนร่วมกันบริจาคอย่างต่อเนื่องและรวบรวมขึ้นด้วยพลังความศรัทธาและ ทุนปัญญา เป็นเงินที่ราษฎรในชุมชนคิดค้นขึ้นด้วยภูมิปัญญาของตนเองในการระดมทุนเพื่อขยายกองทุน ผลจากการระดมทุนจากทุนศรัทธาและทุนปัญญา จะนำไปใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพจิตรวมทั้งปัญหาอื่น ๆ จนสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนบนวิถีแห่งความพอเพียง (สำนักงาน ป.ป.ส., 2564ก) สอดคล้องกับงานวิจัยของ อ่าพร จินดารัตน์ และอัญชญา ณ ระนอง (2562) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการดำเนินงานการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพจิต โดยชุมชนตามแนวคิดกองทุนแม่ของแผ่นดิน ผลการศึกษาพบว่าแนวคิดกองทุนแม่ของแผ่นดินในการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพจิต โดยชุมชน ใช้แนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยการพึ่งพาตนเองตามสภาพของแต่ละพื้นที่โดยยึดโยงกับความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ นำไปสู่เป้าหมายร่วมกันคือ การป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพจิตอย่างยั่งยืน

ซึ่งแผนปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2565 ประกาศใช้ ณ วันที่ 5 ตุลาคม 2564 โดยทางสำนักงาน ป.ป.ส. ได้มีการประสานหน่วยงานภาคี เพื่อนำนโยบายลงไปดำเนินการผ่านกลไกในพื้นที่ จากการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2565 ตามมาตรการป้องกันยาเสพติด ในแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของหมู่บ้านชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดิน มีผลการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ดำเนินการส่งเสริมหมู่บ้านชุมชนต้นกล้ากองทุนแม่ของแผ่นดินใหม่ ประจำปี 2565 รวมจำนวน 1,029 แห่ง ปัจจุบันจึงมีหมู่บ้านชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดินรวมทั้งประเทศ จำนวน 26,507 แห่ง ดำเนินการจัดงานมหกรรมกองทุนแม่ของแผ่นดินและพิธีพระราชทานเงินขวัญถุงฯ ประจำปี 2565 เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2565 และดำเนินการซ่อมเสริมความเข้มแข็งหมู่บ้านชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดิน ร่วมกับหน่วยงานภาคี ตรวจสอบสภาพความเข้มแข็งของหมู่บ้านชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดิน จำนวน 23,065 แห่ง รวมถึงได้จัดพิมพ์คู่มือการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานให้กับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอีกด้วย (สำนักงาน ป.ป.ส., 2565)

กระบวนการ วิธีการดำเนินงาน และผลสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพจิต ตามแนวคิดและการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดินของหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดินบ้านคลองตาคม มีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

หมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดินบ้านคลองตาคม เป็นหมู่บ้านที่ได้รับพระราชทานเงินขวัญถุง เมื่อปี พ.ศ. 2552 มีกระบวนการและวิธีการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพจิต โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ มีการดำเนินการตามกระบวนการสันติวิธีกองทุนแม่ของแผ่นดิน และหากพิจารณาตามแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม ของ Cohen & Uphoff (อ้างถึงใน เดช อุณหะจรรย์รักษ์, 2565, หน้า 113 - 116) สามารถอธิบายแนวคิดการมีส่วนร่วม ทั้ง 4 ระดับ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making) ในชุมชนมีการดำเนินการตามกระบวนการสันติวิธีกองทุนแม่ของแผ่นดิน คือ การสืบสภาพชุมชน ค้นหาปัญหาของชุมชนร่วมกันกับคนในชุมชนและภาครัฐ สอดคล้องกับ

งานวิจัยของ สุกัทน์ พันธุ์สุภผล (2559) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการดำเนินงานเฝ้าระวังป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดของเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด คือ การประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในชุมชน การร่วมกันค้นหาและทำความเข้าใจสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน สร้างการรับรู้เกี่ยวกับปัญหาเสพติดที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงผลกระทบที่ได้รับ จะส่งผลต่อการขับเคลื่อนการดำเนินงานแก้ไขปัญหาเสพติดให้เกิดผลอย่างยั่งยืน เมื่อคนในชุมชนมีการรับทราบถึงปัญหาร่วมกันแล้ว ก็จะมีการจัดเวทีประชุมพบปะผู้นำเพื่อพูดคุยหารือระดมความคิดเพื่อหาวิธีการที่เหมาะสมและสามารถแก้ไขปัญหาเสพติดได้ คณะกรรมการมีการจัดทำระเบียบข้อบังคับและมีกฎของชุมชนอย่างชัดเจน มีการจัดทำกระบวนการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน เพื่อให้ชุมชนมีแนวทางในการปฏิบัติและให้ทุกคนร่วมกันในการจัดการปัญหา นวัตกรรมของชุมชนที่มีความเอื้ออาทรต่อกันมาเป็นแนวทางในการจัดการปัญหาเสพติดและปัญหาอื่น ๆ โดยใช้ความรักความเข้าใจ ให้อภัยให้ออกส และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้คนในชุมชนสมัครใจที่จะเป็นแนวร่วมในการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยลักษณ์ โพธิวรธรณ์ (2557) ได้ศึกษาเรื่อง ศักยภาพชุมชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการปัญหาเสพติดตามโครงการกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านเหล่าน้อย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีกระบวนการสร้างจิตสำนึกร่วมกันให้มีความตระหนักถึงปัญหาเสพติดที่แพร่ระบาดในชุมชน เน้นการทำงานอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนผ่านการระดมปัญหา การดำเนินกิจกรรม และรูปแบบการทำงานที่หลากหลายเชิงสร้างสรรค์ ชุมชนต้องตระหนักถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เพื่อเข้าสู่กระบวนการร่วมคิดร่วมทำร่วมตัดสินใจ มีเวทีกลางของชุมชนให้เข้ามาพูดคุยสภาพปัญหา แลกเปลี่ยนแนวทางการแก้ไข และนำข้อมูลต่าง ๆ ไปสู่การตัดสินใจเข้าไปดำเนินงาน โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐที่เป็นเครือข่ายในการร่วมดำเนินการ ไม่ว่าจะเป็นการให้ข้อมูล ให้คำปรึกษาหารือ ตลอดจนร่วมตัดสินใจร่วมปฏิบัติการตามกระบวนการการมีส่วนร่วมเพื่อให้การจัดการปัญหาเสพติดในชุมชนประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (implementation) ชุมชนมีความตั้งใจในการดำเนินงานตามกระบวนการกองทุนแม่ของแผ่นดิน และภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการเคลื่อนงานโดยถ่ายทอดแนวทางการดำเนินงานให้เกิดการปฏิบัติในชุมชน เป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินงาน รวมถึงการสนับสนุนทรัพยากร การสนับสนุนวิทยากรในการอบรมให้ความรู้ สื่อรณรงค์ประชาสัมพันธ์ องค์กรความรู้ และงบประมาณ ส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ซึ่งมีการปรับให้เหมาะสมกับพื้นที่ มีการพูดคุยทำความเข้าใจร่วมกันกับคนในชุมชนในการมีส่วนร่วมป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด มีการค้นหาปัญหาโดยชุมชน ผ่านเวทีประชาคมทำให้รู้ถึงปัญหาของชุมชนและแก้ไขได้ตรงจุด มีการคัดเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการกองทุนแม่ของแผ่นดิน โดยแบ่งหน้าที่การทำงาน มีการเปิดรับสมัครสมาชิกกองทุนแม่ของแผ่นดิน เพื่อแสดงถึงการมีส่วนร่วม มีการจัดกิจกรรมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ปัจจัยสำคัญคือการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับคนในชุมชน โดยการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับเสพติดและกองทุนแม่ของแผ่นดิน เพื่อให้คนในชุมชนร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน มีการบริหารจัดการกองทุนโดยมีกระดุมทุนด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดีเพราะเป็นกองทุนที่ใช้ในการพัฒนาชุมชน รวมถึงมีการส่งเสริมให้ชุมชนมีอาชีพจากการมีส่วนร่วมของทุกคน พอมีอาชีพก็จะได้ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเสพติด สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เป็นการสร้างความยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอับดุลคอลีต เจาะแต (2557) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนบ้านเกาะสวาด ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน คือ ด้านภาวะผู้นำ การบริหารจัดการชุมชนที่ดี มีทุนทางสังคม มีปัจจัยผลักดัน คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบ รวมถึงการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

3) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (benefits) ปัญหาเสพติดในชุมชนน้อยลง จากการที่ชุมชนช่วยกัน สอดส่องเฝ้าระวัง มีการจัดกิจกรรมในการป้องกัน การรับรองครัวเรือนปลอดภัย ออกกฎชุมชน เมื่อชุมชนมีส่วนร่วมในการ ช่วยกันดูแลซึ่งกันและกัน ทำตามกฎหมายของชุมชน ก็ทำให้ชุมชนปลอดภัยจากปัญหาเสพติดได้ ทั้งนี้ ชุมชนมีแนวคิดใน การพึ่งพาตนเอง แต่ก็ยังต้องได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเพื่อเป็นพี่เลี้ยง ให้คำแนะนำ ให้ความรู้ในรูปแบบของวิทยากร กระบวนการ และการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อหนุนเสริมกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภคมน เจริญสูง และคณะ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชนเขตเทศบาลตำบล ทำสายลวด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ผลการศึกษาพบว่า แนวทางในการดำเนินงานของชุมชนให้ประสบความสำเร็จในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาเสพติด คือ การใช้อำนาจชุมชนในการแก้ไขปัญหาเสพติด ร่วมกันสอดส่องดูแลของคนในชุมชนเดียวกัน และการร่วมกิจกรรมกับภาครัฐในการป้องกันยาเสพติด ซึ่งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน หลัก ๆ จะเป็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับชุมชน ภาครัฐและภาคประชาชนร่วมกันดำเนินการกองทุนแม่ของแผ่นดินนั้น ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในการแก้ไขปัญหาเสพติด พี่นุพูนทางสังคมของชุมชน และเสริมสร้างศักยภาพของ คนในชุมชนโดยพัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาค้นพื้นฐาน เพื่อแก้ไขปัญหาเสพติดและนำความสงบสุขสู่ชุมชน

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation) มีการประชุมร่วมกันทุกเดือน เพื่อหารือแนวทางในการ ดำเนินงานที่เหมาะสม มีการติดตามการรับรองครัวเรือนปลอดภัย เพื่อเป็นการเฝ้าระวังไม่ให้ยาเสพติดเข้ามาในชุมชน มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นกลไกสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและทันที่ต่อปัญหาเสพติด ทั้งการ ระดมความคิด ระดมการปฏิบัติ แสวงหาความร่วมมือและการติดตามแก้ไขปัญหาเสพติดของชุมชน อีกทั้งมีการรักษา สถานะความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถแก้ไขปัญหาค้นพื้นฐานในชุมชนและป้องกันยาเสพติดได้ ด้วยการทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้คณะกรรมการขับเคลื่อนกองทุนแม่ของแผ่นดินจะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการ การดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน ในลักษณะการเข้าไปมีส่วนร่วมในการประชุมเวทีต่าง ๆ กับชุมชน อีกส่วนหนึ่งคือ การติดตาม ประเมินผล รายงานผลการดำเนินงาน ผ่านระบบสารสนเทศยาเสพติดจังหวัด (Nispa) ซึ่งเป็นการรายงานผล การดำเนินงานตามเป้าหมายการมีส่วนร่วมภาคประชาชน ที่เกี่ยวข้องกับกองทุนแม่ของแผ่นดิน

ผลสำเร็จเห็นได้จาก คนในชุมชนมีส่วนร่วม ไม่เพียงกลุ่มแกนนำเท่านั้นยังมีหน่วยงานอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมใน กระบวนการจัดการปัญหาและพัฒนาต่าง ๆ ของชุมชน ทำให้ปัญหาของชุมชนลดน้อยลง ทุกคนในชุมชนมีความภาคภูมิใจ ในกองทุนแม่ของแผ่นดิน ถือเป็นกระบวนการที่เข้ามาแก้ไขปัญหาค้นพื้นฐานในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของกษมา วรณโร (2561) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของหมู่บ้านกองทุนแม่ ของแผ่นดิน บ้านคลองทราย อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงาน ด้านยาเสพติดของกองทุนแม่ของแผ่นดิน พบว่ามีปัจจัยด้านการบริหารจัดการ และปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งผลเชิงบวกต่อความสำเร็จในการดำเนินงานด้านยาเสพติดของกองทุนแม่ของแผ่นดิน ทำให้ปัญหา ในชุมชนลดลง จากการที่ผู้นำมีความเข้มแข็งเป็นแรงหลักในการผลักดันให้เกิดการดำเนินงานตามกระบวนการ รวมทั้ง ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนในการช่วยกันแก้ไขปัญหาค้น จนนเป็นชุมชนเข้มแข็งที่สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาค้น ได้ประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฑิยาพร กันตธาธวัฒน์ (2556) ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการสู่ความสำเร็จใน การดำเนินงานป้องกันปัญหาเสพติดของชุมชนในเขตภาคกลาง ผลการศึกษาพบว่า เงื่อนไขสำคัญที่สนับสนุนให้เกิด ความสำเร็จของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด คือ เงื่อนไขภายใน ได้แก่ ผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การบริหารจัดการทรัพยากร และเงื่อนไขภายนอก คือ การสนับสนุนจากองค์กรภาคี เพื่อเป็นแรงเสริมในการจัดการปัญหา

ยาเสพติดของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศักดิ์ หมูธิมา และ บุญเอื้อ บุญฤทธิ์ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันปัญหาเสพติดในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาเขตสวนหลวง ผลการศึกษาพบว่า สภาพการจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันปัญหาเสพติด มีหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำและคณะกรรมการ ชุมชนเป็นแกนนำในการร่วมดำเนินการ สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ การที่ ชุมชนเข้มแข็งสามารถจัดการปัญหาภายในชุมชนได้จากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายทั้งในชุมชนและจากภาครัฐร่วมกัน ดำเนินงาน จนได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย เช่น รางวัลชนะเลิศการประกวดกองทุนแม่ของแผ่นดินดีเด่นระดับจังหวัด ประจำปี 2565 เป็นหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดินดีเด่นระดับกรมพัฒนาชุมชน ประจำปี 2565 และรางวัลอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งจากการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดินเป็นไปอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ปี 2547 สำนักงาน ป.ป.ส. ร่วมกับหน่วยงานภาคี และภาคประชาชน ได้ร่วมกันสืบสานพระราชปณิธานของพระองค์ที่ทรงจะให้ราษฎรในชุมชนได้มีความสุขสงบร่มเย็น ปราศจากปัญหาเสพติด ปัจจุบัน ตั้งแต่ปี 2547 - 2565 มีการจัดตั้งกองทุนแม่ของแผ่นดินไปแล้วจำนวนทั้งสิ้น 26,507 แห่ง แต่สำนักงาน ป.ป.ส. ยังคงร่วมกับหน่วยงานภาคีและภาคประชาชนในการสร้างหมู่บ้านชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดิน คู่ขนานกับการสนับสนุนหมู่บ้านชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดินเดิมให้มีความเข้มแข็ง และส่งเสริมการสร้างเครือข่ายหมู่บ้าน ชุมชนกองทุนแม่ของแผ่นดินในทุกระดับให้เกิดขึ้น เพื่อความยั่งยืนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชน

อีกทั้งชุมชนยังได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยการส่งเสริมการดำเนินงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด การสนับสนุนนโยบายและแนวทางในการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน การเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ การสนับสนุนการอบรมให้ความรู้ทั้งในด้านของการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ด้านอาชีพ และด้านอื่น ๆ การสนับสนุน ทรัพยากรในการเคลื่อนงานในรูปแบบของวิทยากรกระบวนการ สื่อองค์ความรู้ การสนับสนุนงบประมาณ การสนับสนุน ส่งเสริมการจัดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ และการส่งชุดปฏิบัติการเข้ามาดำเนินงานในชุมชน ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด ได้แสดงความคิดเห็นตรงกันว่า การมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดนั้นมีความจำเป็น การป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดไม่สามารถทำได้โดย คนเพียงคนเดียวหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง หากแต่ต้องอาศัย ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนหนุนเสริมกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เอกรัตน์ หามนตรี (2561) ได้ศึกษาเรื่อง ความสำเร็จของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดยาเสพติดใน จังหวัดอ่างทอง ผลการศึกษาพบว่า แนวทางในการดำเนินงานของชุมชนให้ประสบความสำเร็จในการป้องกันและแก้ไขปัญหายา โดยให้หลักการมีส่วนร่วม ได้แก่ ร่วมคิดตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล แล้วจะเกิดเป็นพลังสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เช่น ในบางครั้งชุมชนมีแนวคิดที่จะแก้ไขปัญหายาเสพติด แต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดการสนับสนุน และภาครัฐก็ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการให้การสนับสนุน ให้ความรู้ โดยมีการกำหนดบทบาทของรัฐและชุมชนให้ชัดเจน โดยรัฐจะเป็นพี่เลี้ยงและผู้สนับสนุน ส่วนชุมชนเป็นผู้ดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาด้วยตนเอง มีการระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

ปัญหา อุปสรรค แนวทางการแก้ไขปัญหายาและอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะ ในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด : กรณีศึกษาหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดินบ้านคลองตาชม จังหวัดนนทบุรี มีประเด็นที่น่าสนใจอภิปราย ดังนี้

ปัญหาและอุปสรรค

1. ในปัจจุบันสถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดค่อนข้างรุนแรง อีกทั้งกระแสออนไลน์ ส่งผลให้การเข้าถึง ยาเสพติดได้ง่าย และสำหรับพื้นที่บ้านคลองตาชม เป็นพื้นที่ที่มีปัญหาเกี่ยวกับการเป็นทางผ่านในการลำเลียงและพื้นที่ พักยาเสพติดอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงาน ป.ป.ส. (2563) ที่กล่าวว่าพื้นที่ภาคกลาง ปริมาณและกรุงเทพมหานคร

เป็นทั้งพื้นที่ลำเลียงผ่าน พื้นที่รับส่งของ แหล่งเก็บ แพคเกจจิ้ง เพื่อรอการกระจายไปยังชุมชนแพร่ระบาด ส่งผลให้สถานการณ์การค้าและแพร่ระบาดโดยรวมยังไม่ลดระดับความรุนแรงลง

2. ปัญหาเกี่ยวกับการที่ผู้ประกอบการของผู้ที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดไม่ยอมรับ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อชุมชน

3. ปัญหาเกี่ยวกับการประสานเจ้าหน้าที่ในการจับกุมไม่สามารถพึ่งพาได้เท่าที่ควร เคยแจ้งจับแล้วแต่พอจับแล้วออกมาก็เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดอีก

4. ปัญหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทีมผู้นำ ซึ่งมองว่าการจัดการปัญหาเสพติดนั้นขึ้นอยู่กับผู้นำ หากผู้นำไม่เอาเรื่องปัญหาเสพติดก็จะแก้ไขปัญหามาไม่ได้ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานกองทุนแม่ของแผ่นดินของหน่วยงานและภาคที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดรอยต่อของการเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการดำเนินงาน

5. ปัญหาเกี่ยวกับชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจถึงการดำเนินงานในบางเรื่อง การหาแนวทางในการปฏิบัติ จึงจำเป็นต้องพึ่งพากรัฐในการให้ความรู้ความเข้าใจในส่วนดังกล่าว รวมถึงความเข้าใจด้านนโยบายและแนวทางการดำเนินงานระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน อาจจะไม่ตรงกัน ต้องมีกระบวนการในการสื่อสารและทำความเข้าใจให้ตรงกัน

6. ปัญหาเกี่ยวกับสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ที่จำเป็นต้องมีการปรับตัว ทำให้กลไกการแก้ไขปัญหในระดับพื้นที่ต้องมีการปรับตัวทำความเข้าใจต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น

7. ปัญหาเกี่ยวกับในช่วงที่เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค Covid-19 ทำให้เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงาน ทำให้เกิดข้อจำกัดในการรวมกลุ่มในการทำโครงการหรือกิจกรรม

แนวทางการแก้ไขปัญหาลดอุปสรรค

1. ต้องเริ่มต้นจากคนในครอบครัว คนในชุมชน ช่วยกันดูแลบุตรหลานไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด คอยสอน คอยตักเตือนถึงอันตรายของยาเสพติด รวมถึงกลุ่มเสี่ยงในชุมชน ให้รู้และตระหนักถึงผลเสียของยาเสพติด มีการเข้าไปพูดคุยทำความเข้าใจดูแลช่วยเหลือกลุ่มเสี่ยงโดยใช้กฎของชุมชน จัดให้มีวิทยากรมาบรรยาย ให้ความรู้ถึงแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด หรือการเฝ้าระวังบุตรหลานของตนเองไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด

2. มีการประสานเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐเพื่อขอรับการสนับสนุนให้หน่วยงานเข้ามาให้ความรู้ ให้คำปรึกษา แนะนำในรูปแบบของวิทยากรกระบวนการ และคอยช่วยเหลือชุมชนในบางเรื่องที่ชุมชนไม่สามารถทำได้ มีเวทีทำความเข้าใจร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนหรือหน่วยงานภาคในพื้นที่เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรณภฤต จิตต์ธรรม (2563) ได้ศึกษาเรื่อง การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนปู้เย็น ย่าคำ ยังอยู่ แขวงหลักสอง เขตบางแค กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบ ข้อเสนอแนะจากกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ว่า ควรส่งเสริมและทำความเข้าใจให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเห็นความสำคัญของปัญหายาเสพติด ทุกคนต้องช่วยกันป้องกันและแก้ไขปัญหามา จะทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนมีมากขึ้น ส่งเสริมให้ผู้ปกครองดูแลสังเกตพฤติกรรมของบุตรหลานไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด และสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐ ให้มีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดให้มากขึ้น

3. นำแนวทางกองทุนแม่ของแผ่นดินและเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามามีบทบาทด้วย คือใช้แนวทางสันติวิธี นำวิถีวัฒนธรรมในสังคมเครือข่ายที่มีความเอื้ออาทรการเป็นทุนเดิมอยู่แล้วมาเป็นแนวทางในการจัดการกับปัญหายาเสพติดและปัญหาอื่น ๆ

4. ปัญหาที่เกิดขึ้นจากผู้นำ ต้องแก้ที่ตัวผู้นำ ให้มีทัศนคติที่เข้มแข็ง หากได้รับการเลือกเป็นผู้นำแล้วดำเนินการให้ได้ โดยมีการขอความร่วมมือจากหลาย ๆ ภาคส่วน เพื่อร่วมกันดำเนินงาน ชุมชนจำเป็นต้องพึ่งพาหน่วยงานภาครัฐ อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐไม่ควรเปลี่ยนแปลงผู้รับผิดชอบงานบ่อยเพราะจะทำให้ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน

5. ควรเสริมสร้างการมีส่วนร่วมให้สมาชิกกองทุนแม่ของแผ่นดินซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน เสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงาน และส่งเสริมกลไกการดำเนินงานของชุมชนให้มีความเข้มแข็งเป็นกลไกหลักในการดำเนินงาน

6. ทำให้ชุมชนมีความเข้าใจในสภาพปัญหาที่แตกต่างกัน ทั้งทางด้านเทคโนโลยี และบริบทต่าง ๆ ที่มีความเปลี่ยนแปลงให้เท่าทัน มีการสนับสนุนทรัพยากรและองค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหา ที่สอดคล้องกับสภาพสังคมสภาพชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป

7. พัฒนาปรับปรุงระบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานกองทุนแม่ของแผ่นดินให้มีความทันสมัยแต่ใช้ง่าย

8. ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายกองทุนแม่ของแผ่นดินและผู้รับผิดชอบงานกองทุนแม่ของแผ่นดินให้มีความพร้อมในการดำเนินงานภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ต้องเน้นการมีส่วนร่วมในชุมชน โดยอาศัยกรอบความคิด 4 หลัก ได้แก่ 1) ใช้ความจริงรักภักดีเป็นศูนย์กลางรวมใจผู้คน 2) กระบวนการทำงานเชิงคุณภาพ 3) เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในขั้นพื้นฐานสร้างจิตอาสา 4) ขยายต่อยอดสร้างความยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจพอเพียง

2. ควรมีเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่ในการจับกุมเข้ามาช่วยดูแลชุมชนให้ทั่วถึง ประสานการทำงานร่วมกัน เพื่อให้ทราบถึงปัญหาของชุมชนและให้เกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิด

3. หน่วยงานภาครัฐควรเข้ามาสนับสนุนในการให้ความรู้ความเข้าใจกับชุมชนมากขึ้น เป็นพี่เลี้ยงร่วมดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ กับชุมชน เพื่อเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

4. การสร้างคนในพื้นที่ โดยมีการพัฒนาผู้นำและกำหนดแนวทางในการดำเนินงานร่วมกัน

5. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ควรส่งเสริมการดำเนินงานที่มุ่งเน้นผลสำเร็จเชิงคุณภาพและมีความต่อเนื่อง

6. ควรมีการสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานให้สอดคล้องกับนโยบายและบริบทสภาพปัญหาในพื้นที่

7. ควรทบทวนและปรับแก้ระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำเนินโครงการกิจกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และบริบทของพื้นที่

8. ควรจะมีกลไกที่มีความคล่องตัวในการจัดการปัญหาต่าง ๆ อย่างเหมาะสมกับสภาวการณ์ของชุมชน เพื่อลดข้อจำกัดบางอย่างในการทำงาน

เอกสารอ้างอิง

เกษม วรรณโร. (2561). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดของหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านคลองทราย อำเภอมะนัง จังหวัดปัตตานี*. สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ฐิยาพร กันตาทนวัฒน์. (2556). *กระบวนการสู่ความสำเร็จในการดำเนินงานป้องกันปัญหาเสพติดของชุมชนในเขตภาคกลาง*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- เดช อุณหะจิริงรักษ์. (2565). เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนการบริหารงานวิชาการและจัดการสาธารณสุข. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการวิจัยวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต.
- ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ. (2557). ศักยภาพชุมชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการปัญหาสุขภาพเสฟติดตามโครงการกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านเหล่าน้อย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม (รายงานการวิจัย). ค้นเมื่อ 21 ธันวาคม 2565, จาก <http://research.rmu.ac.th/rdi-mis//upload/fullreport/1615215787.pdf>
- ภคมน เจริญสูง และคณะ. (2562). แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสฟติดในชุมชนเขตเทศบาลตำบลท่าสายลวด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 38(5), 84-94.
- รณกฤต จิตต์ธรรม. (2563). การป้องกันและแก้ไขปัญหาเสฟติดโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนปู้เย็น ย่ำคำยังอยู่ แขวงหลักสอง เขตบางแค กรุงเทพมหานคร. สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสยาม.
- วิโรจน์ ก่อสกุล. (2565). เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนการบริหารงานวิชาการระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการวิจัยวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต.
- ศักดิ์ หมูธิมา และบุญเอื้อ บุญฤทธิ์. (2561). การจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันปัญหาเสฟติดในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาเขตสวนหลวง. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 13(2), 11-25.
- สำนักงาน ป.ป.ส. (2563). แผนปฏิบัติการด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสฟติด พ.ศ. 2563 – 2565. ค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2565, จาก https://www.oncb.go.th/Home/Pages/ONCB_PLAN/Policyactionplan.aspx
- สำนักงาน ป.ป.ส. (2564ก). คู่มือการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน ทูตตั้งต้นแห่งความดีงาม (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพมหานคร: บริษัท โอ-วิทย์ (ประเทศไทย) จำกัด.
- สำนักงาน ป.ป.ส. (2564ข). แผนปฏิบัติการด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสฟติด พ.ศ. 2565. ค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2565, จาก https://www.oncb.go.th/Home/Pages/ONCB_PLAN/Policyactionplan.aspx
- สำนักงาน ป.ป.ส. (2565). รายงานผลการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามยาเสฟติด ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565. ค้นเมื่อ 5 มีนาคม 2566, จาก <https://www.oncb.go.th/Home/Pages/ITA/report.aspx>
- สำนักงาน ป.ป.ส. (ม.ป.ป.). เกี่ยวกับสำนักงาน ป.ป.ส. ค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2565, จาก <https://www.oncb.go.th/Pages/main.aspx>
- สุทัศน์ พันธุ์ศุภผล. (2559). รูปแบบการดำเนินงานเฝ้าระวังป้องกันและแก้ไขปัญหาเสฟติด ของเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดชลบุรี. วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา, 10(1), 184-195.
- อับดุลคอเล็ด เจะเตต. (2557). กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนบ้านเกาะสวาด ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อำพร จินดารัตน์ และอัญชญา ณ ระนอง. (2562). การศึกษาการดำเนินงานการแก้ไขปัญหาเสฟติดโดยชุมชนตามแนวคิดกองทุนแม่ของแผ่นดิน. วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช, 32(2), 105-122.
- เอกรัตน์ หามนตรี. (2561). ความสำเร็จของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเยาวชนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดยาเสฟติดในจังหวัดอ่างทอง. วารสารมหาจุฬานาครธรรมศน์, 5(2), 434-451.